

“Vasarą vaikai, paaugliai turi pailsėti, sukaupti jėgų kelionėms po mokslo pasaulį, tačiau kiek pailsėjęs dažnas paauglys, o ir jo tėvai ar globėjai, pagalvoja ir apie tai, kaip jis galėtų užsidirbti. Tai – labai geros mintys, jos skatina jaunuolio sąmoningumą, savarankiškumą, galbūt net tiesia kelią į būsimą profesiją“, – sako Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos psichologė Jūratė Marcinkevičienė.

Pasak psichologės, padirbėti laisvalaikiu – paaugliui yra puiki galimybė išbandyti save dar nepatirtoje sferoje, iš arčiau pažinti suaugusiųjų pasaulį, į kurį netrukus pateks, išmolti savarankiškumo ir, žinoma, užsidirbti pinigų. Norint, kad procesai būtų sklandūs, paauglį darbui reikėtų paruošti iš anksčiau, taip pat reaguoti į jo išgyvenimus.

Jūrate, jeigu paauglys svarsto, ar jam vasarą praleisti su draugais, kelionėse su šeima, ar įsidarbinti, ką patartumėte?

Vieno, visiems tinkančio atsakymo nėra. Jeigu nepilnametis nori padirbėti (nepilnamečius galima įdarbinti nuo 14-kos metų), turi planą išbandyti save naujoje atsakomybių sferoje – tai visada gerai. Žinoma, galutį žodį turi tarti suaugę šeimos nariai: jie įvertina realias vaiko galimybes dirbti, jo ryžtą, atsakomybę, fizinius ir psichologinius sugebėjimus, sveikatą, asmenybės brandą, lūkesčius. Būtinai ir pokalbis su vaiku, ypač įsidarbinančiu pirmą kartą, kokie jo paties lūkesčiai, pasiryžimas laikytis naujų drausmės ir atsakomybės taisyklių.

Ne paslaptis, kad dažniausias paauglių motyvas įsidarbinti yra noras turėti savų pinigų.

Visų, į darbą einančių žmonių, vienas pagrindinių motyvų yra gauti atlygį. Paaugliai irgi planuoja pirkinius, skaičiuoja, kiek uždirbs, ką už tai pirs. Tai puikios gyvenimo pamokos, nes viena yra leisti tėvų duotus kišenpinigius arba tiesiog prašyti pinigų pramogoms ar geidžiamam pirkiniui ir visai kas kita, kai pajuntama, ką reiškia užsidirbti, kai rezultato tenka palūkėti mėnesį, o užsidirbti pinigai „ištirpsta“ greičiau, nei tikėtasi. Žinoma, su vaiku reikia aptarti, kaip efektyviau leisti pinigus, kokie vaiko poreikiai – ar per vasarą uždirbtą sumą padalinti, tarkime, visiems mokslo metams ir kasdien turėti daugiau pramogoms skirtų pinigų, ar nusipirkti vieną brangesnį, bet labai geidžiamą ar reikalingą daiktą. Žinau atvejų, kai paaugliai vasarai įsidarbino, nes šeima gyveno itin vargingai, todėl iš anksto buvo susitarta, kad šie pinigai papildys bendrą šeimos biudžetą. Tai yra šeimos susitarimas ir ne vienas iš pasirinkimų nėra blogas, svarbu, kad vaikas gautų atlygį, jaustųsi įvertintas, suprastas, kad iš anksto žinotų, kaip bus leidžiami jo uždirbti pinigai. Žinoma, pinigai negali

būti skirti kvaišalams, rūkalams, lošimams, neleistinoms pramogoms. Vaikui reikia padėti apsipirkti, kad jo nesuviliotų brangūs, bet nebūtinai reikalingi daiktai, todėl, kad ir koks savarankiškas vaikas būtų, budri tėvų akis ir išmintingas patarimas turi būti visada. Tėvai turi būti budrūs ir tada, kai paauglys ieško darbo, kad vaikas nepatektų į sukčių pinkles, neužsiimtų neleistina veikla.

Teko girdėti iš verslininkų, kad ne visi nepilnamečiai išdirba sutartą laiką, nes per sunku, neįdomu. Kaip apsaugoti vaikus nuo tokių nusivylimų?

Versti dirbti nepilnamečio nereikėtų. Tačiau jeigu jis pats nori, reikia tik paskatinti. Susidūrimas su gyvenimo realijomis nėra blogai. Supratimas, kad šis darbas – ne man, irgi yra patyrimas, kuris veda į klausimą „O koks darbas man?“. Sužinoti, ko nenori ir kas nepatinka pakankamai anksti, paauglystėje, yra gerai, nes, gali būti, kad bus sutaupyta laiko jo nešvaistant renkantis profesiją, metant mokslus vėliau. Iš panašių sunkumų kyla kitų pasirinkimų apmąstymai. Pagaliau, atsakomybės jausmo supratimas ne bendraamžių grupėje, o priimant suaugusiųjų bei verslo ar administravimo taisykles – puikūs patyrimai. Patyrimas, kad man per sunku, per toli važiuoti, per anksti keltis irgi yra greičiau atradimas, o ne praradimas. Koks atradimas? Toks, kad ateityje, kai darbas bus ne tik vasaromis, o tiesiog būtinybė, jau bus patyrimas, kokioje vietovėje planuoti ieškoti darbo, kiek kainuos kelionės į darbą, kaip patogiau nuvykti ir pan. Tiesa, nepilnamečiui, beje, kaip ir visiems, darbas turėtų patikti, jo darbo rezultatai turi suteikti pasitikėjimą savimi, pasididžiavimą. Nepilnametis išeiti iš darbo, sutarčiai nepasibaigus, gali ir dėl iš anksto neįvertintos jo psichologinės brandos, pastebėjęs, kad lūkesčiai neatitinka realijų. Apie tai su vaiku taip pat turi pasikalbėti tėvai ar globėjai.

Kaip patartumėte paaugliui susirasti darbą?

Jeigu paauglys pasiryžo vasarą užsidirbti pinigų, dažniausiai ši idėja jau būna aptarta anksčiau, o gal net ir numatytas darbdavys. Jeigu darbo ieškoma spontaniškai, tinka bet kokios įstatymų tvarką atitinkančios priemonės: galima kreiptis į Užimtumo tarnybą, galima pasisiūlyti ūkininkams, kavinių savininkams, kitiems darbdaviams. Kaip tai padaryti? Galima tiesiog pasiskambinti telefonu ir pasisiūlyti, parašyti elektroninį laišką, darbo ieškoti per skelbimus laikraščiuose, portaluose, socialiniuose tinkluose, paklausinėti pažįstamų. Šį procesą turi stebėti suaugusieji, kad nepilnametis nebūtų apgautas.

Kaip paauglys turi bendrauti su darbdaviu, kitu aukštesniu pagal pareigas asmeniu?

Tokiam bendravimui paauglys turi būti pasiruošęs. Svarbiausia yra abipusė pagarba,

bendras tikslas. Vaiką reikia išmokyti, kad esant pavojui, per sunkiai užduočiai, jis nebijotų to pasakyti darbdaviui, klaustų patarimų. Įdarbintas nepilnametis turi žinoti, kad reikia laikytis darbo drausmės, bendros tvarkos patalpose, neišdykauoti ir neeksperimentuoti darbe, o taip pat aiškiai turi būti aptarta, į ką jis gali kreiptis pagalbos bet kokiais klausimais. Darbe paauglys turi būti aiškiai instrukuotas apie pareigas ir galimus pavojus darbe. Nors esant bent mažiausioms pavojingoms sąlygoms nepilnametis negali dirbti. Paauglį reikia paruošti situacijoms, kad darbovietė ir darbiniai santykiai su žmonėmis – nėra tas pats, kas bendravimas mokykloje ar šeimoje, todėl dirbant daugiau atsakomybės teks pačiam nepilnamečiui.

Kaip elgtis, jei, vis dėlto, vaikui nepavyko susirasti darbo ar susidūrė su kitais sunkumais?

Gali atsitikti ir taip, kad vaikui darbą pavyksta susirasti trumpesniam laikui, nei tikėjosi, gali susidurti su iššūkiais pačioje darbo vietoje, taip pat vaikas darbo gali ir visiškai nerasti. Suprantama, kad situacijose, kuomet nepavyksta įgyvendinti savo norų, vaikas gali jausti nusivylimą, gėdą, pyktį, gali sumažėti pasitikėjimas savimi. Tokiais momentais nė vienas nepilnametis nenori klausytis moralų. Nereikėtų paauglio gėdinti, priekaištauti, kad štai kiti susirado darbą, o tu nesugebėjai, jokių būdu negalima gąsdinti tokiais dalykais, kad neturi darbo – neturėsi ir naujų ausinių ar nenusipirksi bilieto į laukimą koncertą. Tėvai bei globėjai savo vaikui kiekvienoje jo gyvenimo situacijoje turi būti didžiausia atsvara bei palaikymas. Kai vaikui nepavyko įsidarbinti, kaip jis planavo, suaugusieji gali padėti ieškoti alternatyvų, pavyzdžiui, galbūt, už iš anksto sutartą mokestį nepilnametis gali padėti atlikti sezoninius darbus namuose ar pas kaimyną, pagaliau vėliau pagirti, kad nepilnametis ieškojo darbo, perprato šį procesą, kai ko išmoko. Sėkmingai įveikti iššūkiai gali padėti atsiverti naujoms galimybėms ateityje.

Taisyklės, kurias reikia žinoti įdarbinant paauglį

Nepilnamečių nuo 14 metų darbo sąlygas reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Darbo kodeksas bei kiti teisiniai dokumentai. Vaikus ir jų tėvus dėl nepilnamečių įdarbinimo sąlygų konsultuoja Valstybinės darbo inspekcijos specialistai. Vaikams nuo 14 iki 16 metų galima dirbti lengvus darbus, kurie nekenkia jų saugai, sveikatai, vystymuisi, netrukdo lankyti mokyklos ir mokytis.

14-16 metų vaikams leidžiama dirbti darbus, kurie dažniausiai būna kultūros, reklamos, prekybos, maitinimo sferoje, o taip pat žemės ūkyje. Dažniausiai tai būna [lankstinuku gamyba](#) ir nešiojimas, aplinkos priežiūra kultūros renginiuose, pakavimas, aptarnavimo darbai kavinėse, ravėjimas, uogų rinkimas ir pan.

Jeigu 14-16 metų jaunuolis nusprendė dirbti, svarbu pasirašyti raštišką darbo sutartį. Tokios sutarties nepilnametis negali pasirašyti savarankiškai – reikalingas vieno iš tėvų, ar kito vaiko atstovo raštiškas sutikimas. Taip pat būtina asmens sveikatos priežiūros įstaigos išduota medicininė pažyma su išvada, kad jis tinkamas dirbti šį darbą, o jeigu vaikas dirba ir mokslo metų dienomis, šiam laikotarpiui turi būti duotas ir mokyklos sutikimas.

Vyriausybės nutarimu yra numatyti darbai, kuriuos draudžiama dirbti asmenims iki 18 metų: keliantys pavojų dėl elektros poveikio ar susiję su sprogusių medžiagų turinčių gaminių gamyba bei tvarkymu, taip pat tie, kurių spartą lemia mechanizmai. Yra numatytas ir sveikatai kenksmingų, pavojingų fizikinių, biologinių bei cheminių veiksmų sąrašas. Su jais susiję darbai jaunuoliams iki 18 metų taip pat draudžiami.

Įprastai paaugliai įdarbinami trumpesnei darbo dienai nei suaugusieji. Jeigu tai yra atostogos tarp mokslo metų, paauglio darbo diena negali būti ilgesnė, nei 6 valandos per dieną, 30 valandų per savaitę. Jiems turi būti sudarytos sąlygos reguliariai pavalgyti. Nepilnamečiai negali dirbti vėlyvu paros metu, naktimis. Paaugliai negali būti siunčiami į komandiruotes.

Iškilus klausimams dėl paauglių įdarbinimo apskritai arba kai kurių taisyklių, galima kreiptis į Valstybinę darbo inspekciją, pasitarti su Vaiko teisių apsaugos specialistais.

